

Наталія ЮРІЙЧУК,
orcid.org/0000-0001-8308-3283
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Київська область, Україна) nd711@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОРМ ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ

На сучасному етапі відбуваються кардинальні зміни в способах поширення та використання інформації, що зумовлюють еволюцію освітніх технологій, сприяють активному впровадженню дистанційного навчання як одного з напрямків реформування освітньої системи України. У наш час дистанційне навчання набуває все більшої популярності, оскільки спочатку загрозлива епідеміологічна ситуація унеможливила очне навчання, дистанційне навчання стало єдиною доступною формою в системі освіти.

Крім цього, роль і значення дистанційного навчання значно актуалізувалися, зважаючи на воєнний стан у нашій державі. Через розв'язану росією війну на території України дистанційне навчання стало повсякденним явищем.

Вимушений перехід закладів загальної середньої освіти на дистанційне навчання є справжнім викликом як для вчителів та учнів, так і для їх батьків. Учителі постали перед нагальною потребою у забезпеченні якісного навчання з використанням комп'ютерних технологій, що передбачає оформлення й передавання навчального матеріалу, контроль за його засвоєнням, забезпечення онлайн-комунікації з учнями. Все це призвело до необхідності підвищення рівня цифрової грамотності всіх учасників освітнього процесу, зокрема вчителів.

Сьогодні зазначене питання не можна вважати повністю розв'язаним, воно не втрачає своєї актуальності, оскільки організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, надихати й мотивувати учнів, давати раду технічним проблемам є не простим завданням.

У період дистанційного навчання слід оптимізувати знання вчителів для того, щоб продовжувати якісний освітній процес. Інноваційні методи, форми, засоби повинні стати основою формування сучасного уроку з української мови.

Мета статті полягає у дослідженні ролі та особливостей використання основних форм онлайн-комунікації на уроках української мови в умовах дистанційного навчання в базовій школі.

Сформульована мета дала можливість розглянути основні поняття «інновація», «педагогічна інновація», «інноваційні методи», «форми онлайн-комунікації», а також проаналізувати такі форми онлайн-комунікації як відеоконференції, онлайн-форум, чат, сайт, блог, електронна пошта та ін.

Ключові слова: форми онлайн-комунікації, дистанційне навчання, базова школа, урок української мови, інноваційні методи, форми навчання, інновація, педагогічна інновація.

Nataliya YURIYCHUK,
orcid.org/0000-0001-8308-3283
Ph. D in Pedagogics,
Assistant Professor at the Department of Ukrainian Linguistics and Methods of Education
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
(Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine) nd711@ukr.net

FEATURES OF USING BASIC FORMS OF ONLINE COMMUNICATION IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS IN BASIC SCHOOL

At the current stage, radical changes are taking place in the methods of dissemination and use of information, which lead to the evolution of educational technologies, contribute to the active implementation of distance learning as one of the directions of reforming the educational system of Ukraine. Nowadays, distance learning is gaining more and more popularity, since initially the threatening epidemiological situation made face-to-face learning impossible, distance learning has become the only available form in the education system.

In addition, the role and importance of distance education have become significantly more relevant, considering the state of war in our country. Due to the war unleashed by Russia on the territory of Ukraine, distance learning has become an everyday phenomenon.

The forced transition of general secondary education institutions to distance learning is a real challenge for both teachers and students, as well as their parents. Teachers are faced with an urgent need to provide quality education

using computer technologies, which involves the design and transfer of educational material, monitoring its assimilation, and ensuring online communication with students. All this led to the need to increase the level of digital literacy of all participants in the educational process, including teachers.

Today, the mentioned issue cannot be considered completely resolved, it does not lose its relevance, since organizing high-quality education using digital technologies, inspiring and motivating students, and solving technical problems is not an easy task.

In the period of distance learning, the knowledge of teachers should be optimized in order to continue the quality educational process. Innovative methods, forms, and tools should become the basis of the formation of a modern lesson on the Ukrainian language.

The purpose of the article is to study the role and features of using the main forms of online communication in Ukrainian language lessons in the conditions of distance learning in a basic school.

The formulated goal made it possible to consider the main concepts of «innovation», «pedagogical innovation», «innovative methods», «forms», as well as to analyze such forms of online communication as video conferences, online forum, chat, website, blog, e-mail, etc.

Key words: forms of online communication, distance learning, basic school, Ukrainian language lesson, innovative methods, forms of education, innovation, pedagogical innovation.

Постановка проблеми. Вимушений перехід закладів загальної середньої освіти на дистанційне навчання є справжнім викликом як для вчителів та учнів, так і для їх батьків. Учителі постали перед нагальною потребою у забезпеченні якісного навчання з використанням комп'ютерних технологій, що передбачає оформлення й передавання навчального матеріалу, контроль за його засвоєнням, забезпечення онлайн-комунікації з учнями. Все це призвело до необхідності підвищення рівня цифрової грамотності всіх учасників освітнього процесу, зокрема вчителів.

Сьогодні зазначене питання не можна вважати повністю розв'язаним, воно не втрачає своєї актуальності, оскільки організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, надихати й мотивувати учнів, давати раду технічним проблемам є не простим завданням.

У період дистанційного навчання слід оптимізувати знання вчителів для того, щоб продовжувати якісний освітній процес. Інноваційні методи, форми, засоби повинні стати основою формування сучасного уроку з української мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням організації дистанційного навчання присвячено значну кількість досліджень. Достатньо глибоко вчені розглядають використання комп'ютерних технологій в освітньому процесі (В. Биков, О. Бондаренко, В. Заболотний, О. Міщенко, О. Пінчук, О. Пометун, О. Шестопал, І. Булах, А. Єршов, М. Жалдак, Б. Житомирський, В. Клочко, Г. Михалін, О. Співаковський, М. Шкіль та ін.). Ними розроблено дидактичні та методичні підходи до використання технічних засобів навчання під час вивчення різних навчальних предметів.

Теоретичні засади інноваційних методів, їх класифікації та результативності використання описано у працях І. Дичківської, М. Пентилюк,

Л. Пироженко, А. Піхоти, Г. Самохіної, Т. Симоненко, М. Скрипника, Н. Суворової, І. Хом'яка, А. Ярошенко та ін.

Проте, незважаючи на значну кількість праць науковців, зазначені проблеми потребують постійного дослідження з огляду на тенденції реформування освітньої галузі й нові виклики, що постають у сучасних умовах. Саме це й зумовило вибір теми наукової розвідки.

Мета статті полягає у дослідженні ролі та особливостей використання основних форм онлайн-комунікації на уроках української мови в умовах дистанційного навчання в базовій школі.

Сформульована мета дала можливість розглянути основні поняття «інновація», «педагогічна інновація», «інноваційні методи», «форми онлайн-комунікації», а також проаналізувати такі форми онлайн-комунікації як відеоконференція, онлайн-форум, чат, сайт, блог, електронна пошта та ін.

Виклад основного матеріалу. Організація освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час дистанційного навчання має певні особливості, в першу чергу тому, що це онлайн-комунікації, а не реальна співпраця з учнями. Звичайно, організувати якісне дистанційне навчання виявляється не простим завданням, проте новітні методи, форми, засоби дають можливість учителю продовжувати освітній процес.

«В інформаційному світі, вчитель повинен володіти сучасними технологіями обробки й передачі учням навчального матеріалу засобами Інтернет-ресурсів, мережевими сервісами, що дає можливість зацікавити їх, стимулює до самостійного пошуку нової інформації, розвиває навички вибирати найголовніше з великої кількості матеріалу, розвиває творчі здібності, уміння висловлювати думки, формує інформаційну компетентність особистості...

У своїй роботі вчитель повинен упроваджувати інноваційні методи навчання, інформаційно-

комунікативні технології, оскільки традиційні форми навчальної діяльності не забезпечують потреб учнів. І, як наслідок, ефективність таких форм роботи зменшується, пропадає інтерес учнів до навчання» (Юрійчук, 2020: 8).

Важливим етапом у проведенні нашого дослідження є аналіз базових понять «інновація», «педагогічна інновація», «інноваційні методи», «форми».

У сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі існує велика кількість трактувань поняття «інновація», що безпосередньо стосується професійної діяльності. Наукові дослідження, дозволяють стверджувати, що інновації в педагогіці пов'язані з загальними процесами у суспільстві, глобальними проблемами, інтеграцією знань і форм соціального буття.

Термін «інновація» означає нововведення, оновлення процесу навчання.

У педагогіці термін «інновація» означає нововведення, оновлення процесу навчання. Інноваційні технології містять такі підходи до навчання української мови: інтерактивні методи навчання; використання технічних засобів навчання (комп'ютерних та мультимедійних, мережі Internet) для контролю знань, зберігання і використання навчальних матеріалів (Дичківська, 2004: 10).

У своїй праці «Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання» О. Пометун зауважує, що «інновація означає перетворення, новизну, трансформацію; нововведення передбачає залучення чогось справді нового. Це передбачає залучення нового в мету й зміст уроку, використання сучасних методів і форм навчання й виховання, створення колективної роботи педагога й учня, поширення нових поглядів на навчання й на весь освітній процес у цілому. Інновації самі не народжуються, вони виникають як результат наукових пошуків, спроб, досліджень, передового педагогічного досвіду та експериментів» (Пометун, 2004: 22).

На думку Ковальчука С. «Інновація – це і є пошук ефективніших шляхів передачі знань учням і вироблення вмінь використовувати отримані знання для вирішення конкретних практичних завдань... Тому інновації можна розглядати як своєрідні вкраплення в структуру уроку, які допомагають якнайкраще організувати процес передачі знань учням» (Ковальчук, 2004: 19).

У свою чергу, «Педагогічна інновація – процес створення, поширення й використання нових засобів для розв'язання тих педагогічних проблем, способи вирішення яких застаріли. Сьогодні педагогічною проблемою стала відсутність

можливості традиційного навчання в школі. Хоч такі обмеження є тимчасовими, та освітній процес не може зупинитися навіть на деякий час» (Бойко, 2020: 2).

Зауважимо, що за своїм змістом, формами і методами освіта не є незмінним феноменом, оскільки вона весь час реагує на нові цивілізаційні виклики, суспільні реалії, враховує тенденції, перспективи розвитку людства, національного буття народу.

Якісна перебудова освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти неможлива без істотного оновлення, доповнення його змісту, впровадження інноваційних методів та форм.

«Інноваційні методи – це методи, що передбачають зростання ролі учня в навчальному процесі, зміщення центру (фокусу) навчального процесу від вчителя до учня; посилення функції підтримки учня, допомоги йому в організації індивідуального навчального процесу; можливість зворотного зв'язку вчителя з кожним учнем у процесі використання навчальних технологій та ІКТ» (Бойко, 2020: 2).

На думку науковців: «Упровадження інноваційних методів значно покращує якість подачі навчального матеріалу й результативність його засвоєння учнями, збагачує зміст освітнього процесу, підвищує мотивацію до вивчення української мови та літератури, створює умови для більш тісного партнерства між вчителями та учнями» (Щербина та ін., 2005: 54).

Організація ефективного навчання можлива тільки за наявності у вчителя знань та вміння використовувати різноманітні форми злагодження педагогічного процесу.

«Форма організації навчання – це певна структурно-організаційна побудова навчального заняття залежно від його дидактичної мети, змісту й особливостей діяльності суб'єктів та об'єктів навчання (Мачинська, 2012: 5).

У практиці закладів загальної середньої освіти є чимало як традиційних, так й інноваційних форм організації навчання. Сьогодні пропонуємо до розгляду основні форми онлайн-комунікації, що використовуються в умовах дистанційного навчання в базовій школі.

Однією з форм онлайн-комунікації є відеоконференція, вона здійснюється у визначений день і час. Відеоконференція – це сучасний спосіб зв'язку, що дозволяє проводити урок, коли вчитель і учні перебувають на відстані. Вивчення та обговорення навчального матеріалу, ухвалення певних рішень, дискусії, захист доповідей відбуваються в режимі реального часу. Учасники

освітнього процесу можуть бачити одне одного, тому лекцію чи пояснення нового матеріалу, вчитель має можливість супроводжувати наочним матеріалом, презентаціями тощо.

Найпоширенішою формою спілкування вчителя й учнів у дистанційному навчанні є онлайн-форум – це спеціальний веб-сайт для проведення дискусій, обговорення або вирішення значимих проблем, на якому учасники освітнього процесу обмінюються досвідом та ідеями з певної заданої теми. Модератор форуму задає теми дискусій, здійснює обговорення, стимулюючи різними питаннями, повідомленнями, новою цікавою інформацією, він часто має адміністраторські права, стежить за виконанням установлених правил і дотриманням порядку спілкування на форумі. Програмне забезпечення форумів дає можливість об'єднати кілька форумів у один великий.

Чат – це миттєвий обмін повідомленнями в онлайн-режимі між учителем і одним або кількома учнями, спілкування користувачів у режимі реального часу. Є декілька різновидів чатів: текстовий, голосовий, аудіо- та відео-чат. Найбільш поширений – текстовий чат. З освітньою метою голосові чати використовуються для організації дискусій, обміну інформацією, проведення вебінарів, навчальних семінарів тощо.

Поширеною формою онлайн-комунікації є сайт. «Для ефективного навчання української мови доцільним є використання різноманітних сайтів. Веб-сайти пропонують різні навчальні матеріали й допомагають учням самостійно і швидко знаходити необхідну інформацію з української мови» (Юрійчук, 2021: 151). Освітні заклади створюють власні сайти, за допомогою яких транслюють інформацію про себе, свої досягнення, беруть участь у різноманітних мережевих освітніх проєктах, висвітлюють навчальні матеріали, організують власну рекламу, поза аудиторні заходи, розміщують різні навчальні курси тощо.

Блог, як один із форм дистанційного електронного навчання, став популярним в Україні лише в останні декілька років. Як спосіб спілкування вчителя та учнів він має великі переваги. Учитель розміщує так званий пост чи допис (твір, есе) і надає можливість учням прочитати й прокоментувати розміщений матеріал. В учнів з'являється можливість обговорити й оцінити якість публікації.

Електронна пошта – це стандартний сервіс інтернету, за допомогою якого можна забезпечити

передачу навчальної інформації, різних повідомлень у формі звичайних текстів, та в інших формах (графічній, звуковій, відео). У системі освіти електронна пошта використовується для організації спілкування вчителя з учнями, а також учнів між собою.

Під час дистанційного навчання зручно використовувати анкетування для поточного контролю знань та умінь учнів. Анкета є зручним інструментом, оскільки питання можна ставити різними способами. Анкети можна використовувати після засвоєння кожної теми, де учень може зробити самооцінку результатів навчання за такими показниками: зрозумів, можу розв'язати самостійно; зрозумів, можу розв'язати з підказкою; не зрозумів, не можу розв'язати.

Соціальні мережі, служби обміну миттєвими повідомленнями та мобільні застосунки (Viber, Telegram) дозволяють створювати закриті групи, спільноти, чати, вести обговорення тем, завдань, проблем, інформації, що також дає можливість взаємодіяти вчителю з учнями під час освітнього процесу.

На уроках української мови за допомогою основних форм онлайн-комунікації «можна розв'язувати цілу низку дидактичних завдань: формувати компетенції з усіх видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, читання, письма, усного мовлення; формувати й поглиблювати, розвивати фонетичні, лексичні, граматичні компетенції; формувати в учнів стійку мотивацію, інтерес до вивчення української мови; розширювати їх світогляд тощо» (Юрійчук, 2021: 151).

Висновки. Використання основних інноваційних форм онлайн-комунікації в освітньому процесі сприяє формуванню в учнів інформаційної культури, спонукає їх до самостійної роботи та особистісного розвитку, оновлює навчальну систему та унеможливує пасивність учнів під час уроку, допомагає встановити партнерські взаємовідносини між учителем та учнями, що позитивно впливає на процес засвоєння інформації, допомагає підвищити якість освіти.

Наступні розвідки в даному напрямку передбачають дослідження інших форм онлайн-комунікації в умовах дистанційного навчання, теоретичне обґрунтування їх застосування під час вивчення української мови у базовій школі та поширених веб-ресурсів для дистанційного навчання, таких як платформа Moodle, Google Classroom, Zoom, Classtime та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко Н. В. Застосування інноваційних методів навчання української мови в умовах карантину URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.08.04.html>

2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
3. Ковальчук С. Не змінювати основні методичні засади, а доповнювати їх. *Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіумах*. 2004. № 5-6. С. 19-21.
4. Мачинська Н. І., Стельмах С. С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 180 с.
5. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Науково-методичний посібник. Київ : А.С.К. 2004. 192 с.
6. Щербина В., Волкова О., Романенко О. *Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури*. Харків : Основа. 2005. 96 с.
7. Юрійчук Н. Д. Використання інтернет-ресурсів на уроках української мови. *Вісник національного університету «Чернігівський колежіум» імені Т.Г. Шевченка*. Вип. 14-15 (170-171). 2021. С. 151-155.
8. Юрійчук Н. Д. Застосування Інтернет-ресурсів у формуванні інформаційної та культурологічної компетентностей школярів. *Herald pedagogiki. Nauka I praktyka Warszawa*. № 61. 2020. С. 8-11.

REFERENCES

1. Boiko N. V. Zastosuvannya innovatsiinykh metodiv navchannia ukrainskoi movy v umovakh karantynu. [Application of innovative methods of teaching the Ukrainian language in quarantine]. *ΛΟΓΟΣ*. ONLINE: International scientific e-journal. 2020. №8. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.08.04.html>. Zaholovok z ekranu. [in Ukrainian].
2. Dychkivska I. M. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii. [Innovative pedagogical technologies]. Kyiv : Akademydav. 2004. 352 s. [in Ukrainian].
3. Kovalchuk S. Ne zminiuvaty osnovni metodychni zasady, a dopovniuvaty yikh. [Do not change the basic methodological principles, but supplement them]. *Ukrainska mova i literatura v serednikh shkolakh, himnaziakh, litseiakh ta kolehiumakh*. 2004. № 5-6. S. 19-21. [in Ukrainian].
4. Machynska N. I., Stelmakh S. S. Suchasni formy orhanizatsii navchalnoho protsesu u vyshchii shkoli [Modern forms of organization of the educational process in higher education]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Lviv : Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. 2012. 180 s. [in Ukrainian].
5. Pometun O. I., Pyrozhenko L. V. Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia. [A modern lesson. Interactive learning technologies]. Naukovo-metodychnyi posibnyk. Kyiv : A.S.K. 2004. 192 s. [in Ukrainian].
6. Shcherbyna V., Volkova O., Romanenko O. *Interaktyvni tekhnolohii na urokakh ukrainskoi movy ta literatury*. [Interactive technologies in lessons of Ukrainian language and literature]. Kharkiv : Osнова. 2005. 96 s. [in Ukrainian].
7. Yuriichuk N. D. Vykorystannia internet-resursiv na urokakh ukrainskoi movy. [Use of Internet resources in Ukrainian language lessons]. *Visnyk natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T.H. Shevchenka*. Vyp. 14-15 (170-171). 2021. S. 151-155. [in Ukrainian].
8. Yuriichuk N. D. Zastosuvannya Internet-resursiv u formuvanni informatsiinoi ta kulturolohichnoi kompetentnosti shkoliariv. [Stagnation of Internet resources in the form of information and cultural competence of schools]. *Herald pedagogiki. Nauka I praktyka. Bulletin of pedagogy. Science and practice*. Warszawa. 2020. №61. С. 8-11. [in Ukrainian].